

Probno istraživanje lokaliteta Torčec-Međuriče kod Koprivnice 2007.

Trial Excavation of the Torčec-Međuriče Site Near Koprivnica in 2007

Saša Kovačević

Primljeno/Received: 11. 02. 2008
Prihvaćeno/Accepted: 01. 04. 2008

U tekstu dajemo pregled probnih arheoloških sondiranja do sada neistraživanoga prapovijesnog lokaliteta Torčec-Međuriče pokraj Koprivnice, koja je ekipa Instituta za arheologiju provela tijekom mjeseca rujna 2007. godine. Sondiranjima je potvrđeno postojanje lokaliteta, te su prikupljeni nalazi koji će pomoći prilikom njegova užeg kulturno-kronološkog određenja.

Ključne riječi: naselje, starije željezno doba, Torčec, Podravina, probno istraživanje 2007
Key Words: settlement, Early Iron Age, Torčec, Podravina, trial excavation 2007

Institut za arheologiju iz Zagreba, u suradnji s arheolozima-amaterima, braćom Ivanom i Zlatkom Zvijercom, organizirao je tijekom rujna 2007. g. terenski pregled i probna arheološka istraživanja prapovijesnog lokaliteta Torčec-Međuriče kod Koprivnice.

Područje Torčeca nije nepoznato arheološkoj znanosti ni široj javnosti, ponajprije zahvaljujući višegodišnjoj djelatnosti i brizi obitelji Zvijerac za nasljeđe toga cijeloga kraja, te arheološkim istraživanjima djelatnika Instituta za arheologiju u Zagrebu (Sekelj Ivančan 2007; ista 2005 itd.). Torčec je malo podravsko mjesto u Koprivničko-križevačkoj županiji, u općini Drnje. Na njega nailazimo krenemo li sjeveroistočno od grada Koprivnice prema rijeci Dravi. Sam lokalitet Torčec-Međuriče, koji je bio predmetom ovogodišnje obrade, nalazi se oko 1500 m sjeverozapadno od središta Torčeca, zapadno od ceste koja ide od Torčeca prema Đelekovcu. Lokalitet se nalazi u centru tekućicama dobro „prokrvljenog“ područja; s jugoistoka ga zaokružuje potok Vratnec, sa zapada suho korito vjerojatno Glibokog potoka, a s istoka još jedno, staro korito/meandar kao i današnji, regulirani tok Glibokog potoka (karta 1). Nešto sjeverozapadnije nalazi se i potok Segovina koji utječe u Gliboki potok i na tome mjestu se nalazi još jedan stariježeljeznodobni lokalitet, Močvar 1. Područje je to koje, unatoč velikim zahvatima u krajolik tijekom vremena, i danas izgleda vrlo pitomo i poželjno za dulje nastanjivanje, pa nije ni neobična velika koncentracija otkrivenih arheoloških nalazišta u okolici Torčeca.

S obzirom da se već godinama na njivama koje se obrađuju na Međuriču pronalazi izorani arheološki materijal, odlučili smo se ove godine za intenzivniji pregled terena i probno sondiranje na prikladnome mjestu. Radove je financirao Institut za arheologiju u okviru projekta „Razvoj i mobilnost protopovijesnih zajednica na tlu kontinentalne Hrvatske“ (voditelj dr. sc. Marko Dizdar). U Institutu za arheologiju je i privremeno pohranjen materijal, pronađen tijekom terenskih istraživanja (Kovačević 2007a).

Arheološka istraživanja su trajala 6 radnih dana, u razdoblju od 24. do 29. rujna 2007. Istraživanja su bila koncentrirana na parcelama k.č. 3156, 3157 i 3158/1, sve u vlasništvu Ane Matijašić. Prije negoli se krenulo s probnim sondiranjem, odlučili smo obaviti detaljniji terenski pregled kompletnog područja interesa, običi cijelo Međuriče. Prema koncentraciji izoranog materijala, a za što nam je vrijednu informaciju pružilo poznavanje terena braće Zvijerac, odlučili smo postaviti dvije sonde u smjeru istok-zapad, poprijeko u cijeloj širini već spomenutih katastarskih čestica. Sonde su bile približno sličnih dimenzija.

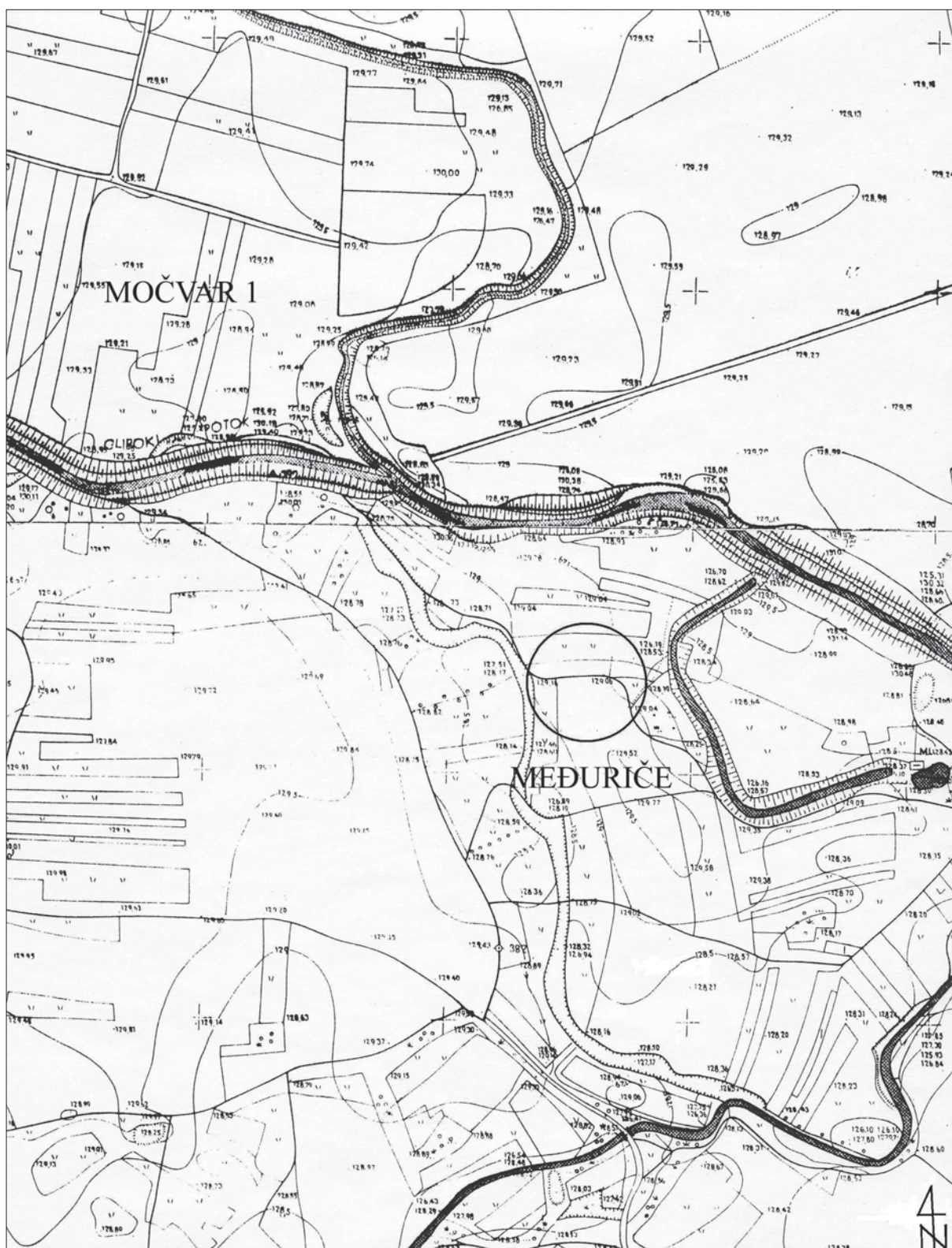
Sonda 1/2007 (S-1) bila je 16 m duljine i oko 4 m širine, dok je sjevernija sonda 2/2007 (S-2) bila duga 15, a široka 5 m. Obje sonde smo odlučili podijeliti na 3 kvadranta: sondu 1 na X,Y,Z, a sondu 2 na A, B i C. Udaljenost između sondi bila je oko 6 m. Cilj ovogodišnjih kratkih sondažnih istraživanja lokaliteta u Međuriču bio nam je potvrditi postojanje halštatskog naselja na tome mjestu, te pribaviti uzorke kostiju, ugljena i zapune za C14, te arheobotaničke i zooarheološke analize. S obzirom da su braća Zvijerac s istog nalazišta prikupili veću količinu vrlo zanimljivoga izoranoga arheološkog materijala¹, željeli smo tim nalazima dati dodatnu „težinu“ datirajući ga arheološki i interdisciplinarno, te pridružujući mu materijal iz zatvorenih arheoloških cjelina. U kontekstu izrade doktorske disertacije voditelja istraživanja, koja se bavi kronologijom i razvojem stariježeljeznodobnih naselja Podravine, od presudne nam je važnosti upravo bilo omogućiti preciznije datiranje lokaliteta u Međuriču, te dobiti prvu skicu ovog naselja. Sa zadovoljstvom možemo reći kako su ovako postavljene ciljevi istraživanja 2007. g. i ostvareni.

Nakon što smo skinuli orači sloj i krenuli polirati, vrlo brzo je postalo jasno da se lokalitet nalazi ispod plitkog sloja recentnog humusa te da je, nažalost, jako oštećen intenzivnom poljoprivredom. Bez obzira na to, uspjeli smo definirati, istražiti i dokumentirati 33 arheološka konteksta na ukupno 134 m² otvorene površine. Stratigrafska slika lokaliteta, s obzirom na oštećenja, očekivano je jednostavna; ispod sloja tamnosmedoga, rahlog oračeg humusa, pojavljuje se pjeskovita žutosmeda zdravica s ostacima ukopanih objekata (sl. 1).

Treba odmah istaknuti da smo prilikom arheoloških istraživanja, prema prvoj analizi pokretnoga arheološkog materijala, naišli na tragove života iz razdoblja prapovijesti – starijega željeznog doba te iz srednjega vijeka. U ovogodišnjim prvim i probnim arheološkim istraživanjima uočeni su sljedeći tipovi objekata: rupe od stupova - ostaci nadzemnih objekata, kanalić, otpadne jame te jedan skeletni ukop, pa ćemo se njima ovdje detaljnije posvetiti.

Pri sondiranju pronašli smo pet objekata koji bi se mogli obilježiti kao rupe od stupova. S obzirom na relativno malu istraženu površinu, kao i na njihovu raspršenost, nismo mogli rekonstruirati nadzemne objekte, jedan ili više njih, čiji su one bile konstruktivnim elementom. Kao i ostali ove godine istraženi ukopani objekti, i rupe od stupa su znatno oštećene oranjem i

1 Koji su nam dali na uvid i obradu, pa im se na tome kao i na cjelokupnoj pomoći, ovdje od srca zahvaljujemo.

Karta1 Torčec – Međuriče

Map 1. Torčec – Međuriče

očuvane su samo u svome donjem dijelu, tako da njihovu stvarnu dubinu nismo mogli rekonstruirati, no promjer im obično iznosi oko 40 cm. Rupe od stupova bile su zapunjene tamnosivom pjeskovitom zemljom, s mrvicama lijepa i ugljena te nešto keramike.

Tijekom istraživanja otkrili smo tek dio manjega kanalića prilično nepravilnog točrta – Sj. 010, 011 u kv. C, S-2. Kanalić odlazi u južni profil S-2 tako da nismo mogli sagledati njegov izgled u cjelini, no zasigurno se ne radi o objektu većih dimenzija jer ga nismo „ulovili“ u S-1 koja se nalazi nekoliko metara

južnije. Zapadno od kanalića, uza sam rub sonde, ispraznili smo i jednu rupu od stupa – Sj. 012, 013 – koja bi mogla biti povezana s kanalićem Sj. 010, 011. Možda se ovdje radi o ostacima nekoga nadzemnog objekta. Zapunu kanalića je činila tamnija zemlja s nešto oblutaka, a od nalaza se ističe keramika, ugljen te nešto životinjskih kostiju. S obzirom da smo uspjeli detaljno pregledati materijal iz ovog objekta, nesumnjivo se radi o nalazu iz vremena starijega željeznog doba.

Pronađeno je nekoliko objekata koje bismo mogli obilježiti kao ostatke otpadnih jama. Nažalost, i ovdje se radi o

Sl. 1. Kv. B+C u S-2 tijekom radova (snimio S. Kovačević)

Fig. 1. Quadrant B+C in S-2 during works (Photo: S. Kovačević)

posljednjim, najnižim očuvanim dijelovima objekata. Možemo izdvojiti dva podtipa jama: obične, manje jame kružnog obrisa, te dvostruke jame tlocrta u obliku „8“. Zapuna im je u principu identična ili vrlo slična: tamnije smeđesiva zemlja s dosta keramike te nešto lijepa i kostiju.

Vrlo zanimljiv nalaz u sondažnim istraživanjima ove godine jest skeletni ukop- zgrčencac (sl. 2). On nas je u prvu ruku znatno zbunio s obzirom da nije ukopan u klasičnu grobnu raku već, kako se činilo, u jamu. Skelet oštećen oranjem nalazio se zgrčen na lijevom boku. Uz njega su pronađene cigle, a iznad njega i srednjovjekovna keramika, tako da je otpala ideja kako se radi o ritualnom ukopu unutar halštatskog naselja, što je običaj

koji susrećemo na sličnim prapovijesnim naseljima u sjevernoj Hrvatskoj (primjerice, u nedalekom Sv. Petru Ludbreškom; Vinski-Gasparini 1987, 223) i dalje. S obzirom da su i drugdje, posebno unutar oraćeg sloja Sj. 01 u S-2, pronađene ljudske kosti, vjerojatno se radi o groblju iz srednjega vijeka. Vrlo je moguće da je skelet, za srednji vijek neuobičajeno ukopan na boku i zgrčen, ukopan u prapovijesnu jamu. No prepustimo ovdje razrješenje ovoga malog misterija daljnjoj obradi i analizama.

Što se pokretnih nalaza tiče, ukupno su pronađene 33 vrećice lijepa, keramike i kamena, a skupljen je i 21 uzorak zapune i ugljena. Kao što je bilo za očekivati, najbogatije nalazima su bile otpadne jame, te mali kanalić Sj. 010, 011. Posebno se po brojnosti ističu ulomci keramičkih posuda, među kojima je opet najbrojnija grublja kućna keramika. Svi nalazi pripadaju razvijenoj fazi starijega željeznog doba (istaknimo primjerke ukrašene kanelurama i žljebovima) ili, s druge strane, srednjem vijeku. Tek nekoliko usamljenih ulomaka keramičkih posuda pripada latenskom razdoblju, no oni su vjerojatno sekundarno premješteni s nekog položaja u blizini. Nalaze ćemo moći preciznije kronološki odrediti nakon interdisciplinarnih analiza, te detaljne analize keramičkog materijala. Metalnih nalaza nije bilo, što ne iznenađuje jer su takvi nalazi, posebno u prapovijesnim naseljima, relativno rijetki. No spomenimo ovdje vrijedan nalaz željezne sjekire s ručicama iz obližnje šoderice, s Drave, koja nesumnjivo pripada kulturnom horizontu starijega željeznog doba (sl. 3), a koju su nam za objavu ljubazno odstupili Ivan i Zlatko Zvijerac. Od ostalih nalaza s Međuriča spomenimo još piramidalne utege te kamene glačalice.

Jedan od najvažnijih rezultata ovogodišnjih istraživanja u Torčecu, da zaključimo, jest potvrda da se na području Međuriča uistinu nalazi, iako teško oštećeno intenzivnom zemljoradnjom, naselje iz razdoblja starijega željeznog doba, a izgleda i lokalitet iz srednjeg vijeka. Uspjeli smo skupiti uzorke, što je

Sl. 2. Kostur zgrčen, na lijevom boku (G-1) i djelomično skinuta zapuna jame SJ 07 u S-1 (snimio S. Kovačević)

Fig. 2. Crouched skeleton, on the left side (G-1) and partly removed backfill of the pit SU 07 in S-1 (Photo: S. Kovačević)

Sl. 3. Željezna sjekira s ručicama (armchenbeil) pronađena u rijeci Dravi (snimio T. Kovačić)

Fig. 3. Iron axe with handles found in the Drava River (Photo: T. Kovačić)

bilo izuzetno važno, te karakterističan arheološki materijal koji ćemo u analizi pridružiti s prije prikupljenim nalazima. O samom izgledu naselja ne može se mnogo toga reći, jer se radilo o istraživanjima ograničenog opsega i trajanja, a njima nije ni bio primarni cilj baviti se infrastrukturom i rasterom naselja. No već sada, nakon preliminarnog pregleda arheološkog materijala, možemo zaključiti da se lokalitet u Torčecu na položaju Međuriče jasno svrstava u niz podravskih naselja starijega željeznog doba, poput Farkašića "P", Sigeca, Sv. Petra Ludbreškog ili pak Zbelave i brojnih drugih (Marković 1982; Vinski-Gasparini 1987; Šimek 1982; Kovačević 2007b; Registar 1997). Stoga smatramo da se radi o vrijednom, ali ugroženom lokalitetu kojeg bi i u kontekstu rješavanja zakonskog statusa svakako trebalo pravilno vrednovati te zaštititi.

Literatura

- Kovačević S., 2007a, Izvješće o rezultatima probnih arheoloških istraživanja lokaliteta Torčec-Međuriče tijekom 2007. godine, Izvješće o rezultatima istraživanja upućeno Ministarstvu kulture, Zagreb, 2007; u arhivi Instituta za arheologiju
- Kovačević S., 2007b, Fibula tipa Velem iz kasnohalštatskog naselja u Zbelavi, Pril InstArheolZagrebu, vol. 24/2007, Zagreb
- Marković Z., 1982., Rezultati istraživanja prehistorijskih lokaliteta oko Koprivnice 1981. godine, Koprivnica 1982, PodrZb 82, 239-264.
- Registar 1997, Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske, Bjelovar, 1997.
- Vinski-Gasparini K., 1987, Grupa Martijanec-Kaptol, PJZ V, Sarajevo, 182-232.
- Sekelj Ivančan T., 2007, Arheološka istraživanja srednjovjekovnog naselja na položaju Rudičevo u Torčecu kod Koprivnice, AIA III, Zagreb, 51-56.
- Sekelj Ivančan T., 2005, Torčec-Prečno pole I, HAG 2/2005., Zagreb, 114-115.
- Šimek M., 1982., Nekoliko nalaza iz halštatske zemunice u Sigecu, MuzVjes 5, 25-33.

Summary

In September 2007 a team from the Institute of Archaeology organized and conducted trial-trenching on the Torčec-Međuriče site in Podravina, north-east of Koprivnica. The site itself is 1500 m north-west from the centre of Torčec, west of the road that leads from Torčec to Đelekovec, in the centre of lowlands well permeated by water currents. According to the concentration of the ploughed-up material – the information we received from amateur archaeologists, the Zvijerac brothers – we decided to place two trial trenches in the east-west direction, across the entire width of the chosen fields. The trenches had approximately the same dimensions. The trench 1/2007 (S-1) was 16 m long and approximately 4 m wide, while the trench further to the north was 15 m long and 5 m wide. One of the most important results of this year's explorations in Torčec is the confirmation that in the Međuriče region there exists, albeit heavily damaged by intensive agriculture, a settlement from the Early Iron Age (pillar holes, pits, characteristic pottery of the developed phase of the Early Iron Age), and it seems from the Middle Ages as well (skeleton in a crouched position?). We managed to collect the samples, which was of utmost importance, and a characteristic archaeological material which in the analysis will join the previously collected surface finds. At this stage we cannot say much about the layout of the settlement itself, as the trial-trenching was limited in scope and duration, and it was not our primary aim to determine the infrastructure of the settlement. However, it can be concluded from a preliminary inspection of the archaeological material that the Torčec site on the Međuriče position clearly belongs to the group of Early Iron Age settlements in Podravina, the other such settlements being Farkašić "P", Sigetec, Sv. Petar Ludbreški, Zbelava and many others (Marković 1982; Vinski-Gasparini 1987; Šimek 1982; Kovačević 2007b, Registar 1997).